

REGIONALIA

Renata PISKOVÁ a kol., *Jihlava*,
Nakladatelství Lidové noviny,
Praha 2009

878 s., ISBN 978-80-7106-551-7

Ve středověkých kapitolách dějin Jihlavy došlo v našem prostředí ke vcelku vzácnému prolnutí archeologického, historického a uměleckohistorického přístupu. Jestliže jiné svazky *Dějin měst* trpí jistou disparátností textů, pak v případě Jihlavy je možné mluvit o myšlenkové konciznosti. Na tom nemůže nic změnit ani někdy svébytný interpretační přístup k počátkům Jihlavy ve 13. století, v nichž každý, historik, archeologové i kunsthistorici, analyzující architekturu, mluví svým jazykem a v nichž každý klade důraz na jiné aspekty, a tedy i na jiné vývojové fáze. To je myslím spíše ku prospěchu věci, neboť psát snadno čitelné dějiny, jimž chybí mnohost příběhů, je stejně nudné jako kupit vedle sebe všeobecně známá fakta.

Nejstarší kapitoly o počátcích města, resp. Starých Hor a Nové Jihlavy, vycházejí především z bohatých archeologických výzkumů, jež dokázaly nově chronologicky vymezit počátky těžení stříbra (především prostřednictvím dendrochronologie sahající až do poloviny 13. věku). Pozoruhodné jsou závěry ohledně jen občasného dláždění města, prvotních fází fortifikace a především o mnohdy pozvolném přechodu od zapuštěných dřevěných staveb k jednopatrovým (či později vícepatrovým) kamenným domům v areálech jednotlivých parcel, tedy od překotné a živelné výstavby k výstavbě promyšlené a plánovité. Významná je v tomto ohledu interpretace stavebního řádu Přemysla Otakara II. z roku 1270, jenž může představovat jak definitivní tečku za fází živelnou, tak naopak jakýsi středověce programatický impuls do budoucna. A netřeba dodávat, že o specifickém postavení Jihlavy v rámci Českého království svědčí ono rané ustanovení takového stavebního řádu, stejně jako brzké doložení existence již funkčního špitálu v roce 1258, jenž se z rukou mincmistrů tehdy dostal do klášterních rukou. Za poněkud problematické považují v kapitolách o nejstarších dějinách volné operování s pojmem patriciát pro dobu již kolem poloviny 13. století, a to pouze na základě tušeného materiálního

bohatství jedinců, jejichž měšťanství (mincmistři, urbureři, nájemci mincovny či nájemci tavírny) je samo o sobě přinejmenším sporné. To je však starý neduh české literatury, jež pomíjí teoretická kritéria vymezení patriciátu jako svébytné a především sebedefinující sociální kategorie.

Na kapitoly o rané fázi vývoje Nové Jihlavy navazuje veskrze precizní výklad Františka Hoffmanna, který shrnuje dosavadní výzkumy týkající se složité geneze jihlavského práva a především jihlavského práva horního, včetně analýzy jeho vyzařování do slezského, polského a hornouherského prostředí. I když v tomto ohledu bádání rozhodně neřeklo poslední slovo, analytické práce, jež zde Hoffmann resumuje, dnes představují solidní možnost, jak se vyznat ve spletitosti navzájem provázaných právních rukopisů, právních naučení i latinských, německých a později i českých verzí právních textů jihlavského horního, ale i městského práva.

V kapitolách o lucemburské a o „husitské“, resp. případněji řečeno antihusitské Jihlavě mohl jejich autor, opět F. Hoffmann, využít svých výzkumů, jež detailním způsobem rozkryly jak městskou topografii, tak i sociální a hospodářský vývoj Jihlavy. Detailně si všímá proměnlivých vztahů mezi městem a panovníkem, tedy moravskými markrabaty, vztahu města jako korporace k okolním šlechticům, včetně dopadu rozvoje lapkovství ve znejistělé době posledních desetiletí 14. věku na každodenní život města a jeho bezprostředního okolí. Samotné antihusitské období města Hoffmann pojal originálně, neboť namísto vnitřního života města vypráví především jihlavské dějiny v ose střetů města a měšťanů se šlechtou a z hlediska Jihlavy jako útočiště uprchlých katolických měšťanů z českých velkoměst (Praha, Kutná Hora) či jako opory, především finanční, Albrechta Habsburského, s jehož dvorem a úředníky jihlavští měšťané komunikovali patrně mnohem intenzivněji než v poklidných letech předchozího 14., či naopak porevolučního 15. století.

Sonda do života ve středověké Jihlavě (s. 152–157) pak představuje odrazový můstek k překvapivě svébytné kapitole *Středověká architektura a umění*. Ta rozhodně není pouhým přívažkem k politickým a hospodářským dějinám, jak tomu u podobných knih bývá (to samé platí i o 9. kapitole *Architektura a umění renesance a manýrismu*, resp. 11. kapitole *Barokní architektura a umění*, na něž zde z pochopitelných důvodů

nebereme zřetel). Milena Bartlová a Jiří Kroupa se snaží s poznatky o ekonomické situaci Jihlavy a jihlavských měšťanů komunikovat a nalézají průsečky s okamžiky, kdy se město dynamicky rozvíjelo, či dokonce hospodářsky prosperovalo. Nutno však podotknout, že se jim to mnohem více daří pro dobu přelomu 13. a 14. století, resp. pro konec 14. věku, než pro architektonický vrchol města na přelomu 15. a 16. století. Stěží jim to však můžeme klást za vinu, neboť ona pomyslná „vina“ leží na straně historiků. Jak kapitola *Mezi husitstvím a luteránstvím / 1436–1526* (Ivana Ebelová), tak kapitola vzletně nazvaná *Velké století / 1526–1619* (Vlastimil Svěrák) bohužel spíše ulpívají na statickém popisu a dynamiku změn, jež odráží do značné míry právě onen stavební ruch a architektonický rozvoj města, nedokáží postihnout. Jihlava druhé poloviny 15. století, nemluvě o přelomu 15. a 16. století, na své velké zpracování zkrátka teprve čeká, a to samé platí i pro problematiku přijetí luterské reformace ve městě. Bez rozsáhlých analytických výzkumů, srovnatelných s výzkumy F. Hoffmanna, to zkrátka nepůjde, i když na druhou stranu především přípravné sondy V. Svěráka reprezentují cenné náběhy.

K uměleckohistorické kapitole si nemohu odpustit dvě drobné doušky terminologické povahy. J. Kroupa programově pracuje ve vztahu k architektuře s pojmem modernizace. V něm se v jeho optice skrývají jak úpravy městské zástavby, tak proměna původně dřevěných domů v domy kamenné, resp. jejich přestavba a rozšíření na přelomu 15. a 16. století. Ve skutečnosti by však po mém soudu bylo vhodnější mluvit o funkcionálních změnách než o modernizaci, neboť takovýto způsob uvažování byl jak měšťanům, tak jejich stavebníkům cizí. V modernizaci je mnohem více ukryto cílené směřování k inovacím, ke kvalitativním změnám přesahujícím „starý svět“. Pro jihlavské měšťany, jak to ukazuje přežívání nejrůznějších typů městských domů v pozdním středověku vedle sebe (což Kroupa v žádném případě nepopírá), ale byla naopak živá středověká myšlenka pozvolných, mnohdy hospodářským podmínkám uzpůsobených změn ve jménu již zmíněné funkčnosti. V případě M. Bartlové bych pak chtěl upozornit na její až přepjatý důraz na dochované jihlavské výtvarné umění jako projev komunitního způsobu života. Pomineme-li skutečnost, že se nám z Jihlavy nedochovaly žádné soukromé obrazy drobných rozměrů,

jak to sama Bartlová připomíná, pak zbytky nástěnných maleb v minoritickém klášteře Nanebevzetí Panny Marie, které považuje za obrazy malované na objednávku jednotlivých měšťanů, v žádném případě nejsou výrazem komunitního života obce, nýbrž naopak projevem výsostně individuálního reprezentativního chování konkrétních jihlavských měšťanů. Takovéto projevy individualismu pak můžeme považovat za opak zobrazení obrany Jihlavy na fresce z roku 1402, resp. v jeho rétorickém ztvárnění, jež ve vskutku výrazem komunitního uvažování úzké jihlavské elity (pouze však jí) směřem k městu jako celku, a stejně tak i za opak z obecních prostředků (s největší pravděpodobností) financované nákladné přestavby a především nové výzdoby farního kostela sv. Jakuba Většího. Namísto důrazu na komunitní život obce, odrážející se ve výtvarném umění, je po mém soudu třeba uvažovat o přinejmenším třech typech svěbytných projevů: 1) ryze individuálních; 2) úzce korporativně-elitně vymezených; 3) vskutku komunitních, tedy obecních, i když reprezentanty oné „velké“ obce byli povětšinou opět příslušníci politicky a hospodářsky aktivních elit.

MARTIN NODL

Jiří WALDHAUSER, *Archeologická tajemství Mladé Boleslavi*, Nakladatelství Knihy 555, Liberec 2009

120 s., ISBN 978-80-86660-29-5

Z neznalosti a také opakovaným mediálním zkreslováním je archeologie často vnímána jako věda víceméně náhodných objevů, tajemných záhad, případně coby extrémně drahá záliba malé skupiny podivínů odtržených od reality, jejichž jediným cílem je bránit výstavbě čokoliv a kdekoliv. Je pravda, že za tento nepřilíh radostný obraz si archeologie může do značné míry sama nedostatečnou prezentací výsledků své práce. Minimálně jako chvályhodný lze proto hodnotit každý k laické veřejnosti směřovaný archeologický výstup. Do této kategorie spadá i zpřístupnění výsledků dosavadního archeologického bádání na území města Mladá Boleslav, o nějž se čtenářsky poutavou formou a s nepřehlédnutelnou dávkou mladoboleslavského patriotismu pokusil Jiří Waldhauser.